

*Коршак Леся,
курсантка 207 навчальної групи ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чеханюк Леся Володимирівна,
старший викладач кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення прав і свобод людини є наріжним каменем функціонування правової держави та розвитку громадянського суспільства. Для України, яка впевнено крокує шляхом демократичних перетворень та євроінтеграції, питання захисту прав людини завжди перебували в центрі уваги. Проте російська збройна агресія, що триває з 2014 року, та введення воєнного стану в лютому 2022 року, поставили перед нашою державою нові виклики у сфері адаптації національного законодавства до надзвичайних умов. В цьому контексті проблематика забезпечення прав людини в умовах воєнного стану набуває особливої гостроти та вимагає ґрунтового наукового осмислення.

В умовах воєнного стану спостерігаються надмірні обмеження свободи слова та права на мирні зібрання. Запроваджена цензура та обмеження доступу до інформації можуть бути виправдані міркуваннями національної безпеки, однак мають бути пропорційними та необхідними в демократичному суспільстві [1, с. 1030]. Заборона масових зібрань під час воєнного стану також повинна мати винятковий характер та не використовуватися для придушення мислення [2].

Серйозною проблемою є забезпечення права на справедливий суд та доступ до правосуддя в умовах воєнного стану. Військові дії та окупація територій ускладнюють роботу судів, що призводить до затягування розгляду справ та порушення розумних строків судочинства [3, с. 154]. Крім того, виникають труднощі із забезпеченням доступу до правової допомоги, особливо для вразливих категорій населення.

Особливої уваги потребує захист прав вразливих груп населення, таких як внутрішньо переміщені особи (ВПО), полонені, мешканці окупованих територій. ВПО стикаються з проблемами у реалізації своїх прав на житло, працевлаштування, соціальний захист тощо. Полонені та цивільні особи в зоні конфлікту піддаються ризику катувань, нелюдського поводження, сексуального насильства [4, с. 5].

Все це вимагає впровадження спеціальних механізмів захисту прав цих категорій осіб. Першочерговим завданням є приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів прав людини. Зокрема, необхідно чітко визначити в законі вичерпний перелік прав, які можуть бути

обмежені під час воєнного стану, умови та порядок їх обмеження [1, с. 1045]. Важливо також забезпечити ефективні гарантії дотримання прав людини, такі як право на оскарження дій влади, доступ до Уповноваженого з прав людини тощо.

Для попередження зловживань та порушень прав людини під час війни необхідно посилити парламентський та громадський контроль за діяльністю органів влади та силових структур. Зокрема, слід активізувати роботу Комітету Верховної Ради з питань прав людини, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, неурядових правозахисних організацій [5, с. 230]. Важливе значення має також співпраця з міжнародними моніторинговими місіями, такими як Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні.

У контексті забезпечення права на справедливий суд необхідно вжити заходів для покращення доступу до правосуддя та правової допомоги в умовах воєнного стану. Це може включати створення виїзних судів у місцях компактного проживання ВПО, залучення волонтерів та неурядових організацій до надання правової допомоги, впровадження альтернативних способів вирішення спорів тощо [6, с. 8].

Окрема увага має бути приділена захисту прав військовослужбовців, які часто стикаються з проблемами у реалізації своїх прав на медичне забезпечення, соціальний захист, психологічну реабілітацію тощо. Що стосується полонених та цивільного населення на окупованих територіях, то тут ключове значення має співпраця з міжнародними гуманітарними організаціями, такими як Міжнародний комітет Червоного Хреста [7].

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що адаптація національного законодавства у сфері прав людини до умов воєнного стану в Україні супроводжується низкою проблем. Серед них недосконалість правового регулювання, надмірні обмеження прав і свобод, ускладнення доступу до правосуддя, ризики порушення прав вразливих груп населення. Водночас існують і перспективні напрямки вдосконалення законодавства, такі як приведення його у відповідність до міжнародних стандартів, посилення контролю за дотриманням прав людини, покращення доступу до правосуддя та правової допомоги, захист прав військовослужбовців, полонених, цивільного населення на окупованих територіях.

Слід підкреслити, що навіть в екстраординарних умовах війни вкрай важливо знаходити розумний баланс між потребами забезпечення обороноздатності держави та збереженням фундаментальних прав і свобод людини. Будь-які обмеження прав мають бути виваженими, обґрунтованими крайньою необхідністю та носити винятково тимчасовий характер. Органи державної влади повинні вживати всіх можливих заходів для того, щоб мінімізувати несприятливі наслідки запровадження воєнного стану для реалізації громадянами своїх законних прав та інтересів.

Перспективи подальших наукових розвідок у царині адаптації законодавства до викликів воєнного стану вбачаються у ґрунтовному аналізі зарубіжного досвіду правового регулювання в умовах збройних конфліктів, виробленні інноваційних підходів до балансування публічних та приватних інтересів, а також формулюванні практичних рекомендацій щодо вдосконалення

нормативно-правової бази та юридичної практики. Лише за рахунок виваженого та всебічного підходу, що враховує кращі світові практики та національну специфіку, можна забезпечити ефективний захист прав і свобод людини в Україні в умовах важких випробувань війною.

Список використаних джерел:

1. Khrystova G., Shevchuk O. Derogation from Human Rights Treaties in the Context of the Armed Conflict in Ukraine. *European Journal of International Law*. 2022. Vol. 33, No. 3. P. 1021-1046.
2. *Guidance on Peaceful Assembly and Armed Conflict*. Geneva: ICRC, 2022. 8 p.
3. Лисенко О. М. Права людини в умовах воєнного стану. Право і безпека. 2020. № 2 (77). С. 150-156.
4. *Defending Human Rights in Ukraine during the War: Report of the Ukrainian Helsinki Human Rights Union*. Kyiv: UHHRU, 2022. 35 p.
5. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції: наук. доп. Київ: НІСД, 2016. 140 с.
6. Заборона катування чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання в умовах збройного конфлікту. Женева: МКЧХ, 2019. 8 с.
7. Nuzov I. The Application of International Humanitarian Law to the Armed Conflict in Ukraine. *Vienna Journal on International Constitutional Law*. 2022. Vol. 16. P. 220-240.

*Кривенко Валерія Вадимівна,
ад'юнкт кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

РОЛЬ ПРЕВЕНТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В умовах військового конфлікту забезпечення прав людини набуває особливої важливості, оскільки збройні конфлікти часто супроводжуються серйозними порушеннями прав людини, що включають насильство, дискримінацію та порушення основних свобод. Одним з ключових інструментів, що може допомогти в запобіганні таким порушенням, є превентивна комунікація. Превентивна комунікація передбачає активну інформаційну діяльність, спрямовану на запобігання конфліктам, зниження їх негативних наслідків і забезпечення прав людини через обізнаність і інформування всіх зацікавлених сторін.

Превентивна комунікація являє собою перш за все стратегію інформаційного впливу, яка має на меті:

- *попередження конфліктів* – інформування про потенційні ризики та конфліктогенні фактори, що можуть призвести до загострення ситуації або ескалації насильства;